

ÖSSZEFOGLALÓ

Sándor Király 1929. január 6-án bevezette a diktatúrát. Hatályon kívül helyezték a vidovdáni alkotmányt, feloszlatták a parlamentet, betiltották a politikai pártok tevékenységét. Erre a sorsra jutott az Országos Magyar Párt is.

A királyi diktatúra a jugoszláv unitarizmus politikai koncepcióját próbálta megvalósítani. Ezt tükrözte az országnak a bánóságokra való felosztása is.

A nyílt diktatúra éveiben, de később is, feloszlattak minden olyan szervezetet, amely nemzeti, vagyis — ahogyan hivatalosan megfogalmazták — „törzsi” jellegű volt. Ezáltal számos magyar kultúregyesület munkáját is betiltották.

A diktatúra első hónapjaiban a jugoszláviai magyarság soraiban is elterjedt az a téves hiedelem, hogy az új rendszer biztosabb belpolitikai légkört hoz létre, véget vet a káros pártpolitikai küzdelmeknek és ezáltal a gazdasági helyzet is javulni fog. Ez a reménykedés ugyanakkor félelemmel is párosult, mert az emberek komolyan aggódtak, hogy a királyi diktatúra fokozza majd a kisebbségek nemzeti elnyomását.

Ez az aggodalom nem volt alaptalan. A hatósági jelentésekből kitűnik, hogy a jugoszláviai magyarság lojalitása iránti bizalom csökkent, s a hivatalos tényezők félték a szomszédos Magyarország revíziós propagandájának terjedésétől. Ez a propaganda azonban a diktatúra első éveiben csak jelentéktelen eredményt ért el a jugoszláviai magyarság soraiban.

A nyílt diktatúra évei után — 1931 októberében — Sándor király alkotmányt adott az országnak. Ez volt az ún. Oktroált (adományozott) alkotmány. Ezután 1931. november 8-ára országgyűlési választásokat írtak ki. Az akkori választási törvény azonban lehetetlenné tette, hogy a volt ellenzéki pártok hívei is jelöltek nevezzenek ki, ezáltal csak a kormánylista szerepelt a választásokon. A volt Országos Magyar Párt vezetőinek sem engedélyezték a politikai tevékenységet. Ezzel szemben a rendszer Szántó Gábor szabadkai betegsegélyzői orvos jelölését támogatta, aki a választások előtti hónapokban a magyaroktól városokban és falvakban tömeggyűléseket szervezett, és minden gyűlésen írásbeli hűségnyilatkozatot állítottak össze, amelyet azután elküldtek a királyhoz és Petar Živković miniszterelnökhöz. Ezután Szántó Gábort a zentai választókörletben ellenjelölt nélkül megválasztották országgyűlési képviselőnek.

Szántó Gábor kezdetben nem élvezte a magyarság bizalmát, mivel a rendszer kiszolgálójának tartották. Igazságtalanság lenne azt állítani, hogy Szántó csak saját érvényesülését tartotta szem előtt, mindent megtett ugyanis a jugoszláviai magyarság helyzetének javítása érdekében. Ezt úgy próbálta elérni, hogy az uralkodót és a rendszert állandóan dicsérte, túláradó ömlengései sokszor terhessé váltak azok számára is akikről beszélt. Fáradozásai nem voltak teljesen eredménytelenek. Sikerült elérnie, hogy a munkanélküli mezőgazdasági munkások részére közmunkákat szerveztek, a magyar nyelvű elemi oktatásban egyes időszakokban enyhült a már hírhedt névelemzés, ezenkívül 1936 őszén Belgrádban az egyik tanítóképzőben magyar osztályt nyitottak. Engedélyezték még újabb magyar kultúregyesületek működését is. Viszont betiltották a szabadkai Népkört és a nagybecskereki (zrenjanini) Magyar Közművelődési Egyesületet azaz az indoklással, hogy tevékenységüket egész Bácskára, illetve Bánátra kiterjesztették.

Sándor jugoszláv királyt 1934. október 9-én Marseille-ben meggyilkolták és ez az esemény egyben a királyi diktatúra végét is jelentette. Hamarosan kiírták az országgyűlési választásokat, 1935. május 5-ére. Az új választási törvény lehetővé tette, hogy az Egyesült Ellenzék is részt vegyen a választásokon. Ez alkalommal már a volt Országos Magyar Párt vezetői is a politikai színtéren léptek (Várady Imre, Deák Leó, Streliczky Dénes). 1935. április végén összehívták a volt magyar párt helyi vezetőinek értekezletét, amelyen elhatározták, hogy támogatják Bogoljub Jeftić kormányát, ha az megígéri, hogy intézkedik a magyar kisebbségi sérelmek ügyében. A kormány tett is ígéreteket, azért a volt magyarpárti vezetőség felhívta a magyar választókat, hogy a kormánylistára szavazzanak. Ennek ellenére a rendszer továbbra is Szántó Gábort tüntette ki bizalmával, akit azután a topolyai választókerületben, két ellenjellel szemben, a kormánylistán ismét országgyűlési képviselővé választottak.

A választások után Bogoljub Jeftić kormánya hamarosan lemondott, és az új kormány Milan Stojadinović vezetésével alakult meg. Stojadinović — főleg külpolitikai okok miatt — nagyobb megértést mutatott a kisebbségek, így a jugoszláviai magyarok sérelmei iránt is. Többször tárgyalt Szántó Gábor országgyűlési képviselővel, de a volt magyar párti vezetőkkel is. Ismét engedélyezte a petrovgrádi (zrenjanini) a magyar kultúregyesület munkáját. Ugyanígy a szabadkai Népkör is megkezdhette működését, de más név alatt. Lényegesebb javaslat azonban nem történt. A jugoszláviai magyarság egy része ebben az időben az úgynevezett vajdasági mozgalomhoz csatlakozott, amely az Egyesült Ellenzékhez tartozott és Vajdaság autonómiájáért küzdött. Az ellenzéki magyarok mozgalmát Nagy Iván és Pummer Béla irányította, akik később a fasiszta ideológiát fogadták el. A Stojadinović kormány 1931. december 11-ére országos választásokat írt ki. Arra számított, hogy a választásokon fölényes győzelmet arat, és ezzel az Egyesült Ellenzék erejét szétbomlasztja. A választásokon a különböző visszaélések ellenére is csak sovány győzelmet ért el. A kormánylistán most már nem szerepelt Szántó Gábor, helyette Fodor Gellért horgosi kisbirtokost jelölték a topolyai választókerületben, aki azután győzött is a választásokon. Az új kormány Dragiša Cvetković vezetésével 1939. augusztus 26-án megegyezt a Horvát Parasztpárttal. Létrejött a Horvát Bánság és megalakult a Cvetković—Maček kormány. Ez a kormány is jóindulatot mutatott a kisebbségi sérelmek iránt. A régebbi bajokhoz azonban újabbak is csatlakoztak. Az ingatlanforgalom korlátozására vonatkozó rendelet főleg a kisebbségeket, így a magyarokat is érintette.

A volt magyarpárti vezetőknek ebben az időszakban már engedélyezték a politikai tevékenységet, népgyűléseket szervezhettek, de nem engedélyezték az Országos Magyar Párt felújítását.

Ebben az időszakban, a legújabb külpolitikai események hatására, a jugoszláviai magyarok egy részénél tért hódított a revizionista propaganda. Nem volt kevés azok száma, akik abban reménykedtek, hogy Jugoszláviát is területi engedményekre kényszerítik, s a magyarlakta vajdasági területek Magyarországhoz kerülnek. A volt magyarpárti vezetők is ebben az időben már főleg a belgrádi magyar követség utasításai szerint dolgoztak, bár külsőleg a jugoszláv rendszer iránt teljes lojalitást tanúsítottak.

A külpolitikai tényezők és a belpolitikai változások eredményeként a jugoszláviai magyarság társadalmi-politikai helyzete 1940-ben lényegesen javult, bár még számos sérelmet nem orvosoltak. Ez év novemberében megalakult a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség, amelynek alapszabályait 1941. február elején hagyták jóvá. Elsődleges kultúrfeladatain kívül politikai célkitűzései is voltak. Ezután megkezdődött a taggyűjtés, amely az 1941. évi áprilisi összeomlásig tartott. Hozzá kell azonban fűzni, hogy ez a szervezet az összeomlás napjaiban nem szerepelt ötödik hadosztályként olyan mértékben, mint pl. a jugoszláviai németek Kulturbundja.

A diktatúra bevezetése után az Allamvédelmi törvényt megszigorították és a forradalmi munkásmozgalom résztvevői ellen sorozatos bírósági pereket rendeztek, számos magyar kommunista is a börtönbe került. Az illegális JKP szervezeteinek felújítása 1933-ban és 1934-ben kezdődött. Az 1934. évi május elseji röpirat-terjesztés után azonban a rendőrség tömeges letartóztatásokat hajtott végre (Szabadkán, Zentán, Bácsstopolyán, Bačko Petrovo Selón stb.). A forradalmi munkásmozgalom magyar résztvevőinek egy része ismét a börtönbe került.

A magyar nemzetiségi munkások egy része bekapcsolódott a munkásmozgalom reformista szárnyába is, főleg a szakszervezetekbe. Ezek közül a Jugoszláv Egyesült Szakszervezeti Szövetség volt a legtömegesebb, hozzátartozott a Jugoszláviai Mezőgazdasági Munkások Szövetsége is.

A 30-as évek derekától Vajdaság-szerte tömeges sztrájkokat és bérmozgalmakat szerveztek, amelyekben a magyar nemzetiségi munkások is derekasan kivették részüket.

A JKP tartományi pártbizottságát 1935 végén újítták fel. A forradalmi munkásmozgalom fejlődése újabb lendületet vett. A tartományi pártbizottság azonban 1936 decemberében lebukott, újabb bírósági perek és elítélések következtek, s a mozgalom egy időre ismét megtorpant.

A forradalmi munkásmozgalom magyar résztvevőinek legjobbjai közül Szervó Mihályt, Kis Ernőt, Samu Mihályt, Mayer Ottmárt, Cseh Károlyt, Polgár Andrást és Szabó Gézát említhetjük meg.

A forradalmi munkásmozgalom újabb fellendülése Vajdaságban 1938 végén és 1939 elején kezdődött. Ekkor már mint ismeretes Josip Broz Tito állt a JKP élén.

Külön meg kell említenünk, hogy a Híd folyóirat, amely 1934-ben indult Szabadkán, 1937-től kezdve a JKP legális magyar nyelvű sajtószerve lett, s Mayer Ottmár volt a szerkesztője.

A JKP tartományi pártbizottságának hatodik értekezletét 1940. szeptember elején tartották meg Sremska Kamenicán. Az értekezleten elhangzott beszámolókból kitűnik, hogy a vajdasági párttagok egyharmada magyar nemzetiségű volt, ez a létszám lényegében megfelelt a jugoszláviai magyarság Vajdaság összlakosságához való részarányának.

A forradalmi munkásmozgalom magyar résztvevőinek túlnyomó többsége a megszállás és a népfelszabadító harc időszakában kitartott forradalmi elkötelezettsége mellett és sokan közülük életüket is adták ebben a harcban.

